bartinių organizacijų pavadinimus, pakeitė ar išbraukė senstelėjusias datas. Tokie iliustraciniai pavyzdžiai tapo psichologiškai įtaigesni.

Palyginti su ankstesniais „Kanceliarinės kalbos patarimais", nauja ir tai, kad kartu su knyga parengtas ir kompiuterinis „Patarimų" variantas. Šiais kompiuterizacijos laikais tai sudaro galimybę ir tiems, kurie atpratę nuo „literatūros", pasitikrinti jiems įprastu būdu vieną ar kitą kalbos faktą.

Žinoma, sunku tikėtis, kad „Kanceliarinės kalbos patarimai" gali išspręsti visas esamas reikalų raštų kalbos problemas. Kanceliarinė kalba – tik bendrinės kalbos atmaina, jai privalomi norminės kalbos reikalavimai, dėsniai ir taisyklės. Jeigu įstaigos žmogus nėra gerai išmokęs lietuvių kalbos, nejaučia jos sistemos, išmoktas vieno ar kito kanceliarizmo vartojimas padėties iš esmės nepagerins. Bet čia jau ne vien kalbos mokovų rūpestis. Kaip ir tai, kad, Lietuvai „harmonizuojantis" su Europos Sąjunga, į kanceliarinę kalbą iš pažodiškai verčiamų konvencijų, sutarčių ir kitų dokumentų vėl neplūstelėtų primityvių svetimybių ir vertinių srautas. Tokios ligos simptomų, deja, jau yra.

Tai liudija aptartojo „Kanceliarinės kalbos patarimų" leidinio prasmę ir rodo, kad pabaigos šiam darbui (kaip ir galimybei jį toliau tobulinti) nematyti.

Gediminas Samulionis

DIALEKTOLOGĖ IŠ PAŠAUKIMO

1999 m. rugsėjo 29 d. ilgai sirgusi mirė įžymi lietuvių kalbos tarmių tyrėja, humanitarinių mokslų daktarė Elena Grinaveckienė. Ji gimė 1928 m. birželio 10 d. Jurbarke, Šuopių šeimoje. Vaikystę praleido gražiame Imsrės slėnyje, kur tėvai turėjo nedidelį ūkelį. 1947 m. baigusi Jurbarko gimnaziją įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą, kuriame studijavo lietuvių kalbą. Čia ji susižavėjo dialektologija – ir jau visam gyvenimui. Pirmiausia ėmė tirti savo gimtinės tarmę. Jurbarkiškių tarmę aprašė ir savo diplominiame darbe.

1952 m. baigusi universitetą Elena Grinaveckienė labai trumpai dirbo žurnalistinį darbą. Jau tais pačiais metais įstojo į Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantūrą ir tuoj pat įsitraukė į tarmių studijas. Rinkdama medžiagą savo disertacijai „Mituvos upyno tarmė", ji išvaikščiojo visą Jurbarko rajoną ir įgijo puikių tarmės faktų rinkimo įgūdžių. Didelio vakarų aukštaičių tarmės ploto išsamaus aprašo disertaciją apgynė 1958 m.

Baigusi aspirantūrą, Elena Grinaveckienė pradėjo dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriuje. Jau nuo 1950 m. buvo pradėtas sistemingas visų lietuvių kalbos tarmių tyrimas, rengiantis leisti „Lietuvių kalbos atlasą". Grinaveckienė iš karto įsitraukė į šį darbą – dialektologija tapo jos pašaukimu. Pradėjusi dirbti jaunesniąja moksline bendradarbe,

ji iškilo iki skyriaus vadovės pareigų. Vėliau dėl susiklosčiusių aplinkybių, kurios priklausė ne nuo jos, pareigų pavadinimas keletą kartų keitėsi, bet ji, visai nekreipdama į tai dėmesio, visą laiką kruopščiai dirbo savo mėgstamą tarmių duomenų rinkimo, apdorojimo ir skelbimo darbą.

Grinaveckienė prisidėjo prie visų svarbiausių bendrų skyriaus darbų rengimo ar redagavimo. 1963 m. buvo išleistas jos ir Juozo Senkaus redaguotas „Lietuvos upių ir ežerų vardynas". 1970 m. paskelbtas chrestomatinis leidinys „Lietuvių kalbos tarmės", kurio didelę dalį sudarė ir redagavo ši dialektologė. Apie 20 metų trukęs tarmių faktų „Lietuvių kalbos atlasui" rinkimas ir tvarkymas buvo pagrindinis Grinaveckienės darbas. Ji yra šio veikalo trijų tomų, išėjusių 1977 m. (Leksika), 1982 m. (Fonetika) ir 1991 m. (Morfologija) viena iš autorių, redaktorių ir Respublikinės mokslo premijos (1994) laureačių.

Grinaveckienė yra paskelbusi apie 90 mokslinių straipsnių. Daugelis iš jų spausdinti Instituto periodiniame leidinyje „Lietuvių kalbotyros klausimai" (LKK). Pirmuosiuose trijuose jo tomuose (1957, 1959, 1960) skelbiami kai kurie jos disertacijos skyriai. Vertinga disertacijos medžiaga spausdinama ir vėliau (pvz., LKK XV t., 1974: „Mituvos upyno tarmės veiksmažodis"). Ekspedicijose surinkta medžiaga kartkartėmis vis aptariama jos straipsniuose.

Greitai Grinaveckienės dialektologinė veikla išsiplėtė už Lietuvos ribų. Ji atsidėjo lietuvių kalbos tarmių tyrimui Baltarusijoje. Čia susipažino su baltarusių Kalbotyros instituto darbuotojais, įsitraukė į jų ekspedicijas, tyrusias baltarusių kalbos tarmes ir Baltarusijos vietovardžius Lietuvos pasienyje, išaiškino ne vieną baltarusių kalboje vartojamo vietovardžio ar bendrinio žodžio lietuviškumą. Pririnkta daug lietuviškų tarminių tekstų iš Breslaujos, Rodūnios rajonų, paskelbta ir keletas straipsnių. Įgijusi autoritetą, ji pakviečiama kapitalinių darbų „Baltarusijos mikrotoponomika" ir „Šiaurės vakarų Baltarusijos ir jos paribio baltarusių tarmių žodynas" redaktore. Paskambins, būdavo, jai iš Minsko, ir skuba į geležinkelio stotį – reikia kaimynams padėti, juos pakonsultuoti.

Grinaveckienė tyrė lietuvių tarmes ir Latvijoje, Daugpilio ir Kraslavos apylinkėse, skelbė straipsnių apie jų ypatybes (pvz., „Kai kurios Daugpilio lietuvių šnektos gramatinės ypatybės", LKK XXIII t., 1983). Ji buvo išmokusi latvių kalbą ir mielai bendravo su Latvijos kalbininkais, globodavo juos, atvykusius į Lietuvoje rengiamas mokslines konferencijas.

Daugiausia jėgų skirdama dialektologijai, Grinaveckienė nebuvo abejinga ir kitoms lietuvių kalbos mokslo sritims, ypač kalbos kultūrai. Ji yra paskelbusi nemaža straipsnių Instituto leidžiamoje „Kalbos kultūroje", Kalbos sekcijos leidinyje „Mūsų kalba", periodinėje spaudoje. Pastaruoju laiku jos straipsnelių nuolat buvo galima skaityti „Lietuvos aide".

Dar universitete Juozas Balčikonis buvo įtraukęs Grinaveckienę į „Lietuvių kalbos žodyno" medžiagos rinkimą. Ir tas darbas jai puikiai sekėsi. Ji mokėjo prakalbinti pašnekovą taip, kad šis atsivertų ir atgytų primiršta leksika. O žodžių rinkėjai to tik ir reikėdavo. Iš kiekvienos ekspedicijos ar išvykos ji atnešda-

vo Žodynui didoką pluoštą lapelių su kruopščiai užrašytais įdomiais sakiniais. Tokių lapelių Grinaveckienė yra pateikusi apie 30 000. Vien iš jos surinktų žodžių išeitų didelis žodyno tomas. Daugelis jos užrašytų žodžių yra patekę į „Lietuvių kalbos žodyno" išspausdintus tomus. Daug jų bus panaudota ir Žodyno papildymams. Jos žodžiai rinkti iš visos Lietuvos, iš visų lietuviškai kalbančių parapijų. Bet, žinoma, daugiausia iš Jurbarko, kur ji leisdavo savo atostogas, kur daugelis ją pažinojo ir gerbė. Žodynas skaudžiai pasiges tokios žodžių rinkėjos...

Kad gabus ir darbštus žmogus daug davė lietuvių kalbos mokslui, nieko nuostabaus. Bet ar įmanoma įsivaizduoti, kad didžiausią savo darbų dalį Grinaveckienė atliko jau kankinama nepagydomos ligos. Kiekvienas žengtas žingsnis jai buvo nepakeliamai skausmingas. Savo kančia nešina ji ėjo ir ėjo per Lietuvą, pas lietuvius... kol priglaudė nuo gimtųjų namų matomi Jurbarko kapai.

Jonas Paulauskas

JANIS ENDZELYNAS MOKINIŲ IR BENDRADARBIŲ ATMINTYJE

Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Sast. Dzidra Barbare, Brigita Bušmane. Red. kol. B. Bušmane, A. Stafecka, V. Skujiņa (red. kol. vad.), M. Stengrevica. Rīga, 1999: Latviešu valodas institūts, 323 p.

Latvių kalbos institutas išleido įdomią atsiminimų knygą apie žymiausią latvių kalbos tyrėją Janį Endzelyną, kurį lietuvių kalbininkai, tai nurodoma ir šioje knygoje, yra pavadinę latvių milžinu. Skelbiama beveik keturiasdešimties autorių atsiminimai. Vyriausioji jų Mėrija Saulė-Sleinė, gimusi praėjusio šimtmečio pabaigoje, susipažinusi su J. Endzelynu dar jaunystėje ir drauge praleidusi paskutinius jo gyvenimo metus, jauniausioji, be kita ko, knygos redakcinės kolegijos vadovė, Valentina Skujinia, su studentų delegacija sveikinusi kalbininką 85-ųjų gimimo metinių proga ir laidotuvių procesijoje nešusi vieną iš jo ordinų.

Galima sakyti, visuose atsiminimuose J. Endzelynas iškyla kaip nepaprasta asmenybė. Visiems didžiulį įspūdį paliko jo legendinis punktualumas, be jokių užrašų skaitytos turiningos paskaitos, griežti egzaminai, nepakantumas jokioms kalbos klaidelėms (net menkiausioms tarmybėms), nesitaikstymas su jokiais autoritetais.

Ypač daug įdomios informacijos ne tik apie J. Endzelyno asmenybę, bet ir apie visą Latvijos kultūrinį gyvenimą, pirmiausia universitetą ir jo profesūrą, randame Karlio Dravinio, jo žmonos Veltos Rūkės-Dravinios, Rūdolfo Grabio atsiminimuose (pastarieji iš dalies jau buvo paskelbti R. Grabiui skirtoje knygoje *Savai valodai*, Rīga, 1997).